

Institut Européen des Jardins & Paysages

Inventarisatie van parken en tuinen van België - Vlaanderen

Inventaris Vlaams-Brabant

Kasteeldomein Terlinden

Auteur(s) : Onroerend Erfgoed | Flanders Heritage Agency
www.onroenderfgoed.be <https://inventaris.onroenderfgoed.be>

Titel:	Kasteeldomein Terlinden
Provincie:	Vlaams-Brabant
Gemeente:	Ternat
Deelgemeente:	Ternat
Bron:	Schepping: 2014-12-10 Bijwerken: 2018-10-30 URI: https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/134780
Coördinaten:	Breedte: 4.18797763074 Lengte: 50.8584347968

Primaire tekst

In de 18de eeuw een 'hof van plaisantie' met pachthoeve, omringd door boomgaarden, hopveldjes, moestuinen en een in 'parterres de broderie' verdeelde siertuin; grondig verbouwd rond 1890 en aanleg van een landschappelijk park van 3 hectare met langwerpige vijver, serre en moestuin.

'Huis van plaisantie' en pachthof

Het gehucht Terlinden ligt verscholen in het dal van de Terlindenbeek tussen de kouters ten zuidoosten van het dorpscentrum. Het was oorspronkelijk een leengoed van de Sint-Gertrudisabdij van Nijvel, die er tot het einde van het Ancien Régime ook tiendheffer bleef. Het Hof Terlinden (ook Hof ten Buzenzype genoemd) werd in 1727 aangekocht door ridder Jean-Baptiste Pangaert (1698-1748) uit Brussel, die het (samen met meer dan 34 bunder grond) verpachtte, maar *"t sijnen behoefte de cleyne motte met waeteringhe daer omme tomme synde"* reserveerde. Over welke motte het gaat blijkt niet zo duidelijk uit de Ferrariskaart (1771-1775). Het Hof Terlinden bestaat uit een gebouw met een U-vormig grondplan, een kleiner, langgerekt gebouw (evenwijdig met de middenvleugel van het eerste), een langwerpige vijver in het verlengde van het eerste gebouw, een grote vierkante vijver met een rond eilandje en een L-vormige vijver als zuidelijk eindpunt. Aan de oostkant, tegen het eerste gebouw aan, ligt een tuin; het omhaagde perceeltje aan de westzijde van de gebouwen is mogelijk een hopveldje. Twee grote boomgaarden vormen de rest van de omgeving. Al deze percelen zijn door hagen omgeven. Op of nabij deze omwaterde motte wordt geen gebouw afgebeeld.

Een figuratieve kaart, opgemaakt door landmeter P.L. De Becker in 1770, geeft zonder twijfel een getrouwer beeld van het landgoed. Er worden eveneens twee gebouwen afgebeeld: een pachthof met een L-vormige plattegrond en een heteroclyte, niet zo imposante herenwoning, die door de Pangaerts vermoedelijk als buitenverblijf of 'huis van plaisantie' werd gebruikt, maar één van de pachthofvleugels is ertegen aangebouwd. Dit huis kijkt uit over de *"grooten hoff"* (nummer 1 op de kaart), een omheinde, in acht parterres verdeelde siertuin met kleine rotondes op de kruispunten, en een fontein. Deze siertuin zal vijftig jaar later als perceel 29 (85 are groot) in het kadaster worden opgenomen. Dit is ongetwijfeld ook de kleine motte uit de verkoopakte van 1727, omgracht door twee *"savouiren"* (vijvers, nummer 3), die onderbroken worden door het huis zelf en door een landtong in de lengte van de parterretuin. Deze landtong leidt naar de *"plantagie alwaer de fonteijn in staet"*, een niet nader gespecificeerd plantsoen met vier langwerpige waterbekkens, waarin de symmetrie van de parterretuin wordt voortgezet. De kaart geeft tal van details: de 'broderies' (loofwerk) in de parterres; de zonnewijzer op het kruispunt tegenover de monumentale hoofdingang van het landhuis; de 'bersauw', een met klimplanten begroeide boog (vermoedelijk in latwerk) bij het verlaten van het parterre-eiland, op weg naar de fontein in het plantsoen; de staande wip in het noordoosten van het landgoed. Tussen het herenhuis en

het pachthof ligt de "*kleijnen hoff*", de moestuin, gedeeltelijk ommuurd en uit twee grote bedden bestaande. Het geheel wordt omkaderd door grachten en dreven, zelfs een dubbele langs de zuidoostelijke rand. Pierre-Joseph Pangaert (1735-1780), de toenmalige eigenaar, koesterde grootse plannen; potloodlijntjes verlengen de aanleg in zuidwestelijke richting, doorheen de "*grooten vijver*" (nummer 5, volgens Ferraris met een eilandje) en de daarachter liggende bossen en weiden. Bij zijn vroegtijdige dood in 1780 trad echter een generatie aan die de regelmatige geometrie van de 18de-eeuwse tuinen voor bekeken hield.

Als in 1823 de Primitieve kadasterkaart wordt opgemaakt, is er van vijvers en motte geen sprake meer. De eerste door het Belgisch kadaster geregistreerde eigenaar van het Hof Terlinden is een niet nader genoemde Pangaert. Het grondplan van de twee gebouwen stemt overeen met de kaart van De Becker. Het onderscheid tussen pachthof ("*gebouw*", perceel nummer 31) en herenwoning ("*huis*", nummer 30) wordt in de kadastrale legger pas vanaf 1843 gemaakt. De twee boomgaarden (percelen 27 en 34) en de "*hoplochting*" (perceel 26, 17,5 are) ten westen van het hof stemmen overeen met het beeld op de Ferrariskaart. Tegen één van de gebouwen aan lag nog een tweede, veel kleiner hopveldje (perceel 32, 3 are).

De eerste eigenaar die Terlinden als permanente verblijfplaats gebruikt is een zekere Alexander Stuckens. In 1884 laat hij het oude pachthof afbreken. Het resterende gebouw (nummer 30) wordt grondig verbouwd en dwars op de lengterichting van het gebouw wordt een vleugel toegevoegd. De 'hoplochtingen' en moestuintjes (en vermoedelijk ook de mesthopen) ruimen plaats voor een 'lusttuin' van bijna drie hectare. Het Hof Terlinden verliest zijn productiefunctie, maar dit wordt gecompenseerd door de aankoop in 1890 van de boerderij ten noorden van het Hof Terlinden (aan de overzijde van de huidige Liebaertstraat, 200 meter noordoostwaarts).

Een vrij complex geheel

In de jaren 1890 wordt het kasteel andermaal grondig verbouwd en wordt ook de pas aangekochte hoeve in een nieuw kleedje gestoken. De verbouwing waardoor het kasteel zijn huidige uitzicht kreeg werd waarschijnlijk uitgevoerd rond 1910, in opdracht van de nieuwe eigenaar: Julien Liebaert (1840-1930). Liebaert was het jaar voordien benoemd tot minister van staat, na een 35-jarige loopbaan als (achtereenvolgens) provinciaal raadslid, bestendig afgevaardigde, volksvertegenwoordiger, senator en minister van financiën. Tijdens de oorlogsjaren vergezelde hij de regering naar Le Havre. Enkele maanden voor zijn dood werd hem voor bewezen diensten de titel van baron verleend.

In de inventaris van het bouwkundig erfgoed wordt het huidige kasteel eufemistisch omschreven als een "*vrij complex geheel*", met een verspringende L-vormige plattegrond, baksteenbouw met veel witte steen, soms arduin (negblokken, hoekkettingen, deur- en vensteromlijstingen), een traditioneel rondboogvoordeurtje in tegenstelling tot de monumentale Louis XV-achterdeur naast het kubistisch uitspringende volume van een witgepleisterde kapel met plat dak en spitsboograampjes, een zuilenportiek, een torentje met een ingesnoerd tentdak als verbinding tussen de twee vleugels, trapegevels, talrijke religieuze elementen (Christus aan het kruis, reliëfmedaillons van Sint-Jacob en Sint-Petrus, nis met een laat-gotische madonna, een beeld van een zittende monnik op het dak...) – ongemeen boeiend, maar een nachtmerrie voor kunsthistorici. De twee jaarstenen (1665 en 1670) bieden weinig soelaas, want een deel van het gebruikte materiaal werd vermoedelijk elders gerecupereerd. In 1993 werd een voorstel tot bescherming als monument verworpen, want "*De hele architecturale opzet en in richting [...] schijnen te wijzen op de romantische inborst van een vroegere eigenaar die op basis van elders verzamelde onderdelen in de vorm van een assemblage-architectuur de woning van zijn dromen realiseerde*".

Het landschappelijk park

Op de oude stafkaarten (1865 en 1879) is nog in grote lijnen de Primitieve indeling herkenbaar. Waar zich in de 18de eeuw de parterretuin bevond, liggen twee langwerpige vijvers, door een dijk gescheiden. Het door Stuckens aangelegde park van 3 hectare, door het kadaster geregistreerd in 1894, is al zichtbaar op de stafkaart van 1891 (ICM, 1894) in de vorm van twee bont gespikkelde vlekken ten oosten van het kasteel (nog steeds met de L-vormige plattegrond van het in 1884 afgebroken pachthof). De grootste van de twee wordt doorsneden door een rechtstreekse verbinding met het nieuwe pachthof. In het zuidwestelijk gedeelte ligt de moestuin, gedeeltelijk ommuurd, met tegen de muren aangebouwde halve serres.

De stafkaart van 1930 geeft nagenoeg de huidige toestand weer: de vijver is gereduceerd tot een lange, smalle, kanaalachtige strook, evenwijdig met de Terlindenbeek. Het grote ovale ringpad vormt zowat de etalage voor de sierbeplantingen – gewone plataan (*Platanus x hispanica*), bruine beuk (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea'), treurbeuk (ook de minder courante *Fagus sylvatica*

'Borneyensis'), witte paardekastanje (*Aesculus hippocastanum*), Hollandse linde (*Tilia x europaea*), hangende zilverlinde (*Tilia petiolaris*), bontbladige esdoorn (*Acer pseudoplatanus* 'Leopoldii'), zilversdoorn (*Acer saccharinum*), vederesdoorn (*Acer negundo*) en een rariteit: een zomereik met bolstaand blad (*Quercus robur* 'Cucullata'). Het merendeel werd waarschijnlijk door Liebaert aangeplant, want slechts een drietal bomen hebben stamontrekken van meer dan 3,5 meter.

Merkwaardige bomen (Het cijfer in vet geeft de stamontrek gemeten op 150 cm hogte)

- 1. treurbeuk (*Fagus sylvatica* 'Borneyensis') **232**
- 4. zomereik met bolstaand blad (*Quercus robur* 'Cucullata') **253**
- 29. gewone haagbeuk (*Carpinus betulus*) – vierstammig, dikste stam **206**

Auteur: Deneef, Roger

Auteur: Wijnant, Jo

Datum: 2005

Titel Text: Park van kasteel Terlinden

Grafische documenten

Het noordelijk gedeelte van het park rond het Kasteel Terlinden. (Vandevorst, Kris, 01-01-2004, ©Vlaamse Gemeenschap)

De zuidoostgevel van het kasteel, resultaat van diverse, recyclerende verbouwingen. (Vandevorst, Kris, 01-01-2004, ©Vlaamse Gemeenschap)

De parkvijver van Terlinden. (Vandevorst, Kris, 01-01-2004, ©Vlaamse Gemmenschap)

Bibliografie

- Onroerend Erfgoed Vlaams-Brabant, dossier Ternat (Ternat), Baron Liebaertstraat, Kasteel Terlinden, nota van 20-10-1993.
Kadasterarchief Limburg, Oude kadastrale legger 212 Ternat, art.314, 749 en 1348.
Kadasterarchief Limburg, Mutatieschetsen Ternat 1885/37, 1894/12 1897/5 en 1910/24.
Nationale Bank. Biografische nota's 1850-1960, Brussel, Nationale Bank van België, 1960, p. 201.
DE MAEGD C., *Bouwen door de Eeuwen heen – arrondissement Halle-Vilvoorde*, Gent, Snoeck-Ducaju, 1977, p. 688.
DE STEIN D'ALTENSTEIN I., *Annuaire de la noblesse de Belgique (29e année)*, Bruxelles, Decquet Duhent, 1875, p. 252-261.
HERPELINCK H.J., *Ternat. De drie gemeenten*, Ternat, H.J. Herpelinck uitgever, 1999, p. 253-255.

Relaties

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/121520>

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/40710>

Beknopte karakterisering

Datering: 18de eeuw, vierde kwart 19de eeuw

Typologie: gevelniskapellen, landhuizen, moestuinen, private parken, serres, tuin- en parkbeplantingen, vijvers